

אסירי התקוה

ח.ק. וכבר ביאר היפה תואר (ב"ר פח, ח), שתכלית חלומותיהם של השרים היתה כדי שעל ידם יעלה יוסף לגדולה, וירדו יעקב ובניו למצרים, ותחל הגלות. ולכך הראהו הקב"ה ליוסף בחלומות אלו את כל קורות בני ישראל במצרים עד אשר יגאלו [ובמקו"א הארכנו בביאור הקשר שבין החלומות הללו לגלות וגאולת מצרים]. ולכן בעצם נכתבה בתורה פרשת החלומות בפרוטרוט ובאריכות, כי עומק ענינה מורה על הגלות. ועל כן לא נזכר שם הרחמים מפרשה זו ואילך כיון שהיא מורה על הגלות והדין.

התקוה לישועה היא המשפיע את הישועה

אמנם יש בזה תוספת דברים, כי באמת כח התקוה שלימד יעקב לבניו לא היה רק בבחינת עצה ועידוד לימים קשים, אלא שבזה מסר להם את מפתח הגאולה. כי גאולה לא תיתכן ללא שאדם מקווה ומצפה לה, ועצם הקיווי לישועה הוא המשפיע את הישועה עצמה.

כי הנה דרשו חז"ל (שמו"ר ג, ח) שמסורת היתה בידי ישראל שמי שיבוא לגאול אותם ויאמר להם לשון של פקידה כפולה - "פקוד פקדתי", גואל של אמת הוא. והקשה הרמב"ן (שמות ג, ח) שכיון שכל ישראל ידעו את הסימן הזה, אם כן מניין יוכלו לדעת שזהו הגואל האמיתי ולא רמאי ובדאי שמשתמש בלשון הפקידה הכפולה כדי לרמות אותם.

וביאר ר' צדוק הכהן (פ"ע אות ג), שאין האדם זוכה לישועה אם אינו מאמין ובוטח בה' שיושיענו בדבר המצטרף לו. ולכן בכדי שיזכו ישראל להיגאל ממצרים, היו צריכים לקוות לישועת ה' שיוציאם משם. וזה ענינו של הסימן "פקוד פקדתי", שלא היו אלו מילים בעלמא, אלא שמסורת היתה בידם שלגואל האמיתי יהיה כח מיוחד שכשיבוא ויגיד להם מילים אלו תתעורר אמונתם וזיק של תקוה יהא ניצת בהם, ויפיה בליבם כמיהה וציפיה לגאולה חרף השעבוד והעינוי הרב שבו יהיו נתונים.

וכתב שם, "ידוע מה שאמרו חז"ל על הפסוק "ה' צילך" שהוא כמו הצל שעושה מה שהאדם, וכל מדותיו יתברך מדה כנגד מדה. והנה הסרת השגחת השי"ת מהאדם היא רק כאשר גם האדם בהעלם ו"שוכח" מהשי"ת, אבל כאשר האדם זוכר ומאמין בה', שהוא עימו ומשגיח על כל עניניו, ודאי שגם הקב"ה זוכרו ומשגיח עליו. ובמצרים היו בתכלית ההשתקעות והשכחה, אך סימן היה בידם שהגואל שיאמר בלשון פקידה היינו שיכניס בלבבם הפקידה והזכרון שיש בורא המנהיג ומשגיח ויכול להוציאם ממצרים, שבזה באה ממילא הפקידה למעלה. וכן היה לבסוף

בברכתו של יעקב אבינו לדין נאמר "לישועתך קויתי ה'". ולכשנתבונן נמצא ששם ה' שהוא מידת הרחמים שהוזכר בפסוק זה, לא הוזכר בתורה מתחילת פרשת מקץ, וליתר דיוק מתחילת פרק מ' בפרשת וישב שעוסק בפתרון חלומותיהם של שר המשקים ושר האופים על ידי יוסף. הפעם האחרונה ששם זה הוזכר היא בסוף פרק לט', ששם נאמר "ואשר הוא עושה ה' מצליח". ולעומת זאת שם אלוקים המורה על מידת הדין הוזכר בפרשיות אלו כמה פעמים, וכפי שנאמר (מא, טו) "אלהים יענה את שלום פרעה", וכן (שם, טא) "כי נשני אלהים את כל עמלי".

וה"נתיבות שלום" (בפרשתנו) ביאר ענין זה על פי דברי המדרש על הפסוק "לישועתך קויתי ה'" (ב"ר צח, יד) - "אמר ר' יצחק הכל בקיווי, יסורין בקיווי, קדושת השם בקיווי, זכות אבות בקיווי, תאותו של עולם הבא בקיווי". וביאר היפה תואר, שחז"ל לימדו בזה שלעולם לא יתייאש האדם ולא תאפס תקוותו מפני שום דבר וענין, ויתמיד בתקוותו לישועת השי"ת ויבטח בו. ומנה בזה המדרש, כמה וכמה ענינים שיכול האדם לזכות להם על ידי תקוותו ובטחונו בצור עולמים. וגם אם מדוכא הוא ביסורין לא תחלש דעתו, ובזכות התקוה והבטחון בה', יזכה להיגאל ולהיושע מיסוריו.

ועל פי זה ביאר הנתיבות שלום, שהטעם שלא הוזכר שם ה' שהוא מידת הרחמים מתחילת פרשת מקץ הוא משום שבפרשיות אלו נתבאר ענינו של יוסף במצרים, שבעקבותיו ירדו יעקב ובני ביתו לשם, ובכך החלה הגלות ונתקיימה גזירת בין הבתרים, שמחמתה נשתעבדו ונתענו ישראל במצרים. והיות שהגלות מורה על דין ולא על רחמים, על כן לא הוזכר בפרשיות אלו שם הרחמים.

ולכן לפני פטירתו הורה יעקב לבניו, שלמרות כל היסורין והצרות שיהיו מנת חלקם בגלות מצרים, לא תיפול רוחם ויקוו תמיד להשי"ת ויאמינו בו. וזהו שאמר "לישועתך קויתי ה'", שעל ידי התקוה והאמונה יחלצו מכל צרה וצוקה ויזכו לרחמים ולגאולה.

אי הזכרת שם הרחמים החלה מפרשת החלומות של שר משקים

ולפי זה יתבאר כמין חומר הטעם שאי הזכרת שם הרחמים החלה מפרשת החלומות של שר משקים והאופים, כי הנה ידוע שחז"ל תקנו שתיית ד' כוסות בפסח כנגד חלומו של שר המשקים, וכמבואר בירושלמי (פסחים פ"י ה"א, וכן פירש רש"י בפסחים שם,

"וויאמן העם וישמעו כי פקד" וגו' (שמות ד, לא) כי על ידי השמיעה כי פקדם ה' על ידי זה נכנסה האמונה בליבם".

"אם קיוויתם ולא נושעתם, קוו ושובו וקוו"

ויסוד גדול למדנו מדברי ר' צדוק, **שבידי האדם להשפיע ולקרב את ישועתו, כי ה' מתנהג עם האדם כצל, וככל שהאדם מאמין ובוטח בה', כך השי"ת משפיע עליו ישועה. אך אם ח"ו מגודל הקושי והנסיון אווז את האדם רפיון באמונה ותקותו נחלשת, אזי מדה כנגד מדה, ישועתו הולכת ומתרחקת הימנו.**

וכן מפורש במדרש תהלים (מ, א) "קוה קויתי ה' ויט אלי וישמע שועתי. זהו שאמר הכתוב "ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו", אין ביד ישראל אלא שיקוו שיגאלם הקב"ה, בשכר קוה קויתי ה', דכתיב "שובו לבצרון אסירי התקוה". שמא תאמר עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו (ירמיה ח, כ), קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', קוה אל ה' וקוה אל ה', תקוה אחר תקוה, חזק ויאמץ לבך, אם קיוויתם ולא נושעתם, קוו ושובו וקוו. ואם תאמר עד מתי נקוה, כבר כתיב יחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם, אם אתם עושין כן, הרי אתם נושעים".

"שובו לירושלים עיר מבצרכם אתם האסורים בתקוה"

ובמדרש הנ"ל הובא הפסוק "שובו לבצרון אסירי התקוה" שנאמר בנבואת זכריה (זכריה ט, יב) על ישראל שמקווים בכל עת להיגאל ולעלות לירושלים, ופירש המצודות דוד "שובו לירושלים עיר מבצרכם אתם האסורים בתקוה המקווים לה' בכל זמן כאילו קשורים הם בתקוה ולא תתפרד מהם". ולהנ"ל יתבאר שבחינה זו של מי שהוא אסור וקשור בתקוה, והתקוה לא משה מליבו, היא היא שתביא ותחיש את הגאולה.

הציפיה לישועת ה' מתזקת ומעודדת את האדם ביודעו כי סוף הטובה לבא

ואם ישאל השואל מה בצע כי יקווה האדם בכל עת, והרי "תוחלת ממושכה מחלה לב" (משלי יג, יב), וכפי שפירש הרלב"ג "התוחלת והתקוה שימשך זמנה ויאריך ולא יגיע מה שקיוו אליו היא מחליאה הלב כי הוא תמיד עם זה התוחלת", ואדרבה, יש ללמד לאדם שלא יקווה ולא יחליא ליבו בתקות מה שיתמלא מחסורו בעתיד. ואם כן יש להבין כיצד דבר זה עולה בקנה אחד עם כל הפסוקים ומאמרי חז"ל המעידים על מעלת התקוה.

על שאלה זו עמד רבי יוסף אלבו בספר העיקרים (מאמר ד' פמ"ט), וכתב "התשובה בזה, כי התקוה לדבר שהמקווה מסופק בו אם יגיע אם לאו תטריד הנפש לחשוב מחשבות כדי להשיגו, אבל התקוה לדבר שהאדם מובטח בו שיבוא, כמו שיקווה לאור הבקר, לא תטריד הנפש אלא תשמחנה, בהיותה משערת הטוב ההוא המבוקש והיותה בוטחת שיגיע, ועל זה הדרך ראוי שתהיה התקוה לשם כשיהיה בוטח בו בטחון שלם שישלים תקותו בלי ספק, אחר שיש יכולת בידו ואין מי שיעכב על ידו, לא כמי שמקווה לדבר שמסופק בו אם יגיע אם לא יגיע. ועל תקוה זו שתחזק הלב ותשמחהו אמר הכתוב "חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'", כי התקוה אליו לא די שלא תחליש הלב אלא שתחזק אותו, כי המקווה אל השם ית' בהיות לבו סמוך ונשען עליו שימלא שאלתו תוסיף אומץ ותחזק הכח".

תורף דבריו הוא, שהפסוק "תוחלת ממושכה" הנ"ל עוסק במי שמקווה לדבר המוטל בספק אם יקרה ויתרחש, והאפשרות שאכן הדבר לא יארע מחלה את הלב, ומחמתה עדיף לאדם לא לקוות ולהרהר בדבר זה כלל. אך מי שלמשל מצפה לאור הבוקר שיבוא אין תקותו כתוחלת ממושכה כי בודאי שהבוקר יבוא ולכן אין הוא נעצב ונחלה. וכך גם היא מעלתם של הבוטחים בה' שיודעים שאין מונע ממנו ית' למלא משאלות ליבם, ואין זה בגדר ספק אלא דבר ודאי ומובטח, ולכן התקוה והציפיה לישועת ה' לא רק שאינה מחלה לב, אלא אדרבה שהיא מחזקת ומעודדת את האדם ביודעו כי סוף הטובה לבא.

ולאור זאת ביאר בעל העיקרים את הפסוק "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'", כי עצם התקוה לה' היא היא מקור החיזוק והתמיכה למצפים ולמיחלים. ולכן כפל ואמר שוב "וקוה אל ה'", תקוה אחר תקוה, כי בריבוי התקוה טמונה תועלת כפולה, האחת היא קירוב הישועה, והשניה היא החוסן והעוז שמעניקה התקוה לאסיריה עוד בטרם נתמלאה משאלת ליבם, וזאת מכח גודל מבטחם בה'.

כתובת המערכת: מודיעין עילית, מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220 פקס: 153-89744220 ©

ר' יצחק ודייני רבקה קקון וילדיהם.

rinuna@shtaygen.co.il

לתיאום דרשות ושיעורים: 050-4191861 - rinuna@shtaygen.co.il

לע"נ ר' בנימין בן משה זצ"ל
ומרת סרה (שרה) בת רחמה ע"ה
ומרת צביה בת סרה ע"ה

לע"נ אהרן בן יהיא מעברי ז"ל
ומרת רחל בת סאלחה ע"ה
ומרת נאוה בת האגיה ע"ה

להצלחת ר' יהודה דגנה ומש.
ולע"נ אבלין בת איבון ע"ה.
ומאור בן צביה ז"ל.

להצלחת
ר' יצחק ודייני רבקה קקון וילדיהם.
ולרפואת ברוך בן אליס הי"ו.